

NACRTAK/ABSTRACT

U ovom preglednom radu autor predstavlja 12 tematskih cjelina iz opusa maestra Miha Demovića, u prigodi 70. godine života. Autor naglašava da valorizacija ukupnog Demovićeve znanstveno-stručnoga i skladateljskog opusa izlazi iz okvira ovoga preglednog rada kao i nakane ovoga broja Bašćinskih glasa, jer ona se utemeljeno može očekivati tek od jednoga interdisciplinarnoga znanstvenoga skupa, kojemu će, kada do njega dođe, od koristi biti i ovaj skromni i prigodni pregledni prilog o Demovićevom opusu.

Dругu polovicu XX. i prvo desetljeće XXI. stoljeća hrvatsku muzikologiju obilježio je rezultatima svojih istraživanja mo. dr. sc. Miho Demović. Utemeljenost ovakve tvrdnje potvrđuje uvid u bibliografiju njegovih radova,¹ kao i činjenica da on djeluje na glazbenom području skoro pola stoljeća. Kroz to razdoblje djelovao je kao svećenik, crkveni glazbenik i orguljaš, *regens chori*, muzikolog, skladatelj, profesor. Na javnu znanstvenu glazbenu pozornicu stupa 1959. godine najprije kao orguljaš i zborovođa, a kasnije, kako sam to bibliografski pouzdano utvrdio, 1969. godine objavljivanjem nekoliko radova, između kojih se posebice može izdvojiti rad o glazbenoj djelatnosti zagrebačkoga biskupa Augustina Kažotića.² Taj rad nije ostao nezapažen, štoviše, uočili su ga glazbenici i on je utjecao na leksikografske natuknice o Kažotiću.³ U leksikografskoj natuknici o Kažotiću, što je iznimno u leksikonima, citiraju se dijelovi iz spomenutoga rada.⁴ Nakon tih prvih objavljenih radova slijedile su znanstvene studije te 17 knjiga s područja glazbene umjetnosti. Analizirajući bibliografiju Demovićeve opusa pouzdano

---

¹ Vidi: Marko BABIĆ: Bibliografija znanstvenih, stručnih i skladateljskih radova maestra dr. sc. Miha Demovića, poseban rad u ovim *Bašćinskim glasima*.

² Miho DEMOVIĆ: Glazbena djelatnost Augustina Kažotića (1260.-1323.), *Sveta Cecilija*, XXXIX. (1969.), br. 3, str. 76-78; br. 4, str. 106-109.

³ Usp. A(lbe) VI(DAKOVIĆ): Kažotić, Augustin, *Muzička enciklopedija*, Jugoslavenski leksikografski zavod, Zagreb 1974., sv. 2, Gr-Op, str. 310. - Kažotić, Augustin, *Leksikon Jugoslavenske muzike*, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1984., sv. 1, A-Ma, str. 413-414.

⁴ -: " ..., može se - prema M. Demoviću (Glazbena djelatnost A. Kažotića, Sv. Cecilija, 1969., 2-3), zaključiti da je K. u Hrvatskoj *vremenski prvi poznati ... organizator crkvenog pjevanja* te da se zahvaljujući njemu *crkvena glazba u zagrebačkoj katedrali ... uzdržala stoljećima na visokoj umjetničkoj visini sve do godine 1787. ....*". Kažotić, Augustin, *Leksikon jugoslavenske muzike*, Jugoslavenski leksikografski zavod, "Miroslav Krleža", Zagreb, 1984., sv. 1, A-Ma, str. 414.

se može tvrditi da se on svojim djelovanjem svrstao u izuzetno plodne hrvatske muzikologe svojega vremena.

Na rezultate Demovićevih istraživanja u znatnoj mjeri utjecalo je 36 semestara redovitog studija i stečena zvanja društveno potvrđena diplomama iz teologije, crkvene glazbe, muzikologije, lektorata iz likovne umjetnosti, te rigorozuma iz teologije, filozofije, magisterija i na kraju doktorata iz glazbene znanosti.

Demović je još kao student teologije pohađao tečajeve iz latinske i starohrvatske paleografije i diplomatike kod onodobnih ponajboljih stručnjaka na tom znanstvenom polju, dr. Josipa Buturca i dr. Vladimira Mošina, na Institutu za povijest onodobne JAZU, sada HAZU u Zagrebu. Tijekom studija posebno se usavršio u glazbenoj paleografiji te je postao jedan od najvrsnijih živućih znalaca beneventane i beneventanskog starog neumatskog notnog pisma. To je Demoviću omogućilo da uspješno djeluje kao profesor, orguljaš, dirigent, skladatelj, muzikolog i znanstvenik te stvori značajan opus kojim je u znatnom stupnju zadužio hrvatsku glazbenu kulturu, posebice hrvatsku muzikologiju. Stjecajem niza okolnosti, Demovićev opus pratim od 1980. godine.⁵ [*visokoj umjetničkoj visini sve do godine 1787...*] Kažotić, Augustin, *Leksikon jugoslavenske muzike*, Jugoslavenski leksikografski zavod, "Miroslav Krleža", Zagreb, 1984., sv. 1, A-Ma, str. 414]. Uređujući Demovićevu bibliografiju svoje spoznaje o njegovu opusu još više sam proširio, tako da sada, pišući ovaj osvrt o njegovu opusu, prinosu muzikologiji, hrvatskoj crkvenoj i kulturnoj povijesti, nakon temeljite analize i valorizacije njegova značenja, mogu, čini mi se, utemeljeno kazati: ono što su drugdje radili instituti, to je Demović radio i uradio sam, bez adekvatne plaće, bez adekvatnih društvenih, pa i crkvenih priznanja i nagrada,⁶ a radio je potihno, skromno, samozatajno i bez medijske buke.

Iz bogatoga Demovićeva bibliografskoga opusa može se izdvojiti više tematskih cjelina:

1. hrvatsku srednjovjekovnu monodijsku glazbu
2. srednjovjekovno višeglasje stilskog obilježja *ars antiquae* u Hrvatskoj
3. prinose dubrovačkoj glazbenoj prošlosti
4. frankoflamanske glazbenike u Dubrovniku
5. istraživanja hrvatske marijanske glazbe

⁵ Za nekoliko njegovih knjiga napisao sam recenzije, usp. Marko BABIĆ: Recepcija znanstvenoga, stručnoga i skladateljskog djelovanja maestra dr. sc. Miha Demovića, u ovim *Bašćinskim glasima*.

⁶ Pišući ovaj pregledni rad temeljito sam analizirao bibliografiju Demovićevih radova, koju sam osobno uredio, recepciju njegova opusa te građu iz njegovih razgovora, usp. Sonja SEFEROVIĆ (razgovarala): Dr. Miho Demović, muzikolog - Nepokolebljivi borac za hrvatsku glazbenu prošlost, *Dubrovački vjesnik*, XLIX. (1998.), br. 2485 (12. rujna 1998.), str. 1, 3. - Davor MOJAŠ: Otkriće najstarije knjige Dubrovnika - Dr. Miho Demović, muzikolog, *Hrvatski obzor*, IV. (1998.), 17. listopada 1998, str. 41. - Stijepo MIJOVIĆ-KOČAN (razgovarao): Školstvo u Hrvatskoj starije od tisućljeća - Razgovor s dr. Mihom Demovićem, muzikologom, dirigentom Zbora zagrebačke katedrale, *Školske novine*, XLIX. (1998.), br. 32 (2274), 20. listopada 1998., str. 8-9. - Nedjeljko PINTARIĆ: Kakvu su hrvatsku državu sanjali preporoditelji? - Razgovor s muzikologom dr. Mihom Demovićem, *Glas Koncila*, XXXVIII. (1999.), br. 8, str. 7.

6. hrvatsku pučku crkvenu popijevku
7. hrvatske crkvene pjesmarice
8. glazbeni folklor
9. hrvatske barokne i druge skladatelje
10. estetiku crkvene glazbe
11. glazbenu publicistiku
12. revitalizaciju stare glazbe.

Izdvojivši ove tematske cjeline, nastojat ću sažeto ukazati u svakoj od njih na ono najbitnije.⁷

1. HRVATSKA SREDNJOVJEKOVNA MONODIJSKA GLAZBA

Demović se najduže bavio istraživanjem hrvatske srednjovjekovne monodijske glazbe te je o njoj objavio i najviše studija. Prvi znanstveni rad iz ove tematske cjeline objavljen je 1988. i naslovljen *Neumatski fragment dubrovačkog beneventanskog pontifikala*.⁸ Taj se rad može smatrati jednim od značajnijih s područja srednjovjekovne monodijske glazbe ne samo za Dubrovnik, gdje je neumatski fragment pronađen, već i za cijelu Hrvatsku, jer ga je Demović nakon svestrane analize slovčanog beneventanskog pisma i beneventanske neumatske notacije datirao u X. stoljeće, nasuprot Antoninu Zaninoviću, koji je ga je datirao XIII. stoljeće,⁹ a istodobno je na temelju usporedbe s drugim dubrovačkim beneventanskim rukopisima dokazao da je nastao u Dubrovniku. Tim radom Demović je hrvatsku glazbu pomaknuo za dva stoljeća ranije. Osim ovoga rada, hrvatskom srednjovjekovnom monodijskom glazbom bavio se i u sljedećim studijama:

- Eine unbekannte Quelle aus Šibenik (Kroatien) zur Erforschung der Sequenzen von Notker Balbulus¹⁰
- Monodijska glazba u Hrvatskoj¹¹
- Spomenici glazbene umjetnosti u Hrvatskoj od X. do XII. stoljeća¹²
- Glazba u staroj hrvatskoj državi¹³

⁷ Zahvaljujem se Demoviću za građu i literaturu koju mi je stavio na raspolaganje glede što cjelovitijega uvida u njegov opus i predstavljanja rezultata njegovih istraživanja.

⁸ Usp. Miho DEMOVIĆ: Neumatski fragment dubrovačkog beneventanskog pontifikala, *Rad JAZU*, (Zagreb), 1988., br. 409, Muzikologija, knjiga V, str. 225-253.

⁹ Usp. DEMOVIĆ, Neumatski fragment ..., str. 226.

¹⁰ *Heiliger Dienst* (Salzburg), XXXV. (1981.), sv. 2, str. 84-89.

¹¹ Usp. Miho DEMOVIĆ: Monodijska glazba u Hrvatskoj, *Od-do* (Zagreb), 1981., br. 7-8, str. 6. - Himnodijaska glazba u Hrvatskoj od 10. do 12. stoljeća - Monodic Music in Croatia from 10th 12th Century, *Gramofonska ploča LSY 66165 - Jugoton*, (transkripcije i uvodni tekst Miho Demović), Zagreb, 1981.

¹² Usp. Miho DEMOVIĆ: Spomenici glazbene kulture u Hrvatskoj od 10. do 12. stoljeća, *Muzičke večeri u Donatu - Zbornik radova*, Zagreb - Zadar, 1983., str. 55-91.

¹³ Usp. Miho DEMOVIĆ: Glazba u staroj hrvatskoj državi, u: *Prvi hrvatski kralj Tomislav - Zbornik radova*, Zagreb, 1998., str. 103-155.

- Dragocjeni muzički kodeks iz dubrovačke katedrale¹⁴
- Osam varijanti napjeva genealogije po Luki iz neumatskih rukopisa od X. do XII. stoljeća iz Hrvatske¹⁵
- Glazbeni aspekt trogirskih beneventanskih rukopisa¹⁶
- Najznačajniji zagrebački srednjovjekovni kodeks Mr 165 nije napisan u Mađarskoj, već u Zadru¹⁷
- Dubrovački neumatski rukopisi od X. do XII. stoljeća¹⁸

te knjigama:

- *Liturgijski recitativi iz starih hrvatskih liturgijsko-glazbenih kodeksa od X.-XII. stoljeća*¹⁹
- *Dubrovački beneventanski liturgijski priručnik legende i obreda blagdana Svetog Nikole iz XI. stoljeća*²⁰
- *Trogirski evanđelistar*²¹
- *Zagrebački sekvencijar*²²

Demović je ciljano istraživao u nizu arhiva i knjižnica u Hrvatskoj, i u inozemstvu, za koje je pretpostavio da bi se u njima mogli naći neumatski predlošci. Pronađene predloške znanstveno je analizirao opisujući predložak, određujući mjesto i vrijeme njegova nastanka te pisara ili skriptorij u kojemu je nastao, ako je predložak pružao dovoljno elemenata za sve te postavke.

Neke od pronađenih značajnijih predložaka objavio je kao faksimile, napjeve prenio u suvremeno notno pismo i na taj način je te stare napjeve revitalizirao,

---

¹⁴ Usp. Miho DEMOVIĆ: Dragocjeni muzički kodeks iz dubrovačke katedrale (XII. st.), *Dubrovnik*, (1981.), br. 1-2, str. 53-60.

¹⁵ Usp. Miho DEMOVIĆ: Osam varijanti napjeva genealogije po Luki iz neumatskih rukopisa od X. do XII. stoljeća iz Hrvatske, *Dubrovnik*, XXXII. (1989.), br. 5-6, str. 58-114.

¹⁶ Usp. Miho DEMOVIĆ: Glazbeni aspekt trogirskih beneventanskih rukopisa, *Majstor Radovan i njegovo doba - Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog skupa održanog o Trogiru 26.-30. rujna 1990. godine*, Trogir, 1994., str. 277-305.

¹⁷ Usp. Miho DEMOVIĆ: Jadranske palme dokaz velikom otkriću - Najznačajniji zagrebački srednjovjekovni kodeks MR 165 nije napisan u Mađarskoj, već u Zadru, *Glas Koncila* (Zagreb), XXI. (1982.), br. 7 (477), str. 8.

¹⁸ Usp. Miho DEMOVIĆ: Dubrovački neumatski rukopisi od X.-XII. stoljeća, u: *Zbornik radova Znanstvenog skupa - U povodu tisuću godina uspostave Dubrovačke (nad)biskupije/metropolije (998.-1998.)*, Dubrovnik - Split, 2001., str. 583-667.

¹⁹ Kor Prvostolne crkve zagrebačke, Zagreb, 2000., str. 365.

²⁰ Kor Prvostolne crkve zagrebačke i Biskupski ordinarijat u Dubrovniku, Zagreb - Dubrovnik, 1998., str. (66)+140. - Usp. još Miho DEMOVIĆ: Napjevi dubrovačkog beneventanskog liturgijskog priručnika blagdana Svetog Nikole iz XI. stoljeća, *Baščinski glasi*, VI. (1997.), str. 93-147.

²¹ Usp. Miho DEMOVIĆ: *Liturgijski recitativi iz starih hrvatskih liturgijsko-glazbenih kodeksa od X.-XII. stoljeća*, Kor Prvostolne crkve zagrebačke, Zagreb, 2000., str. 365. - Miho DEMOVIĆ: *Trogirski evanđelistar (Evangelium Traguriense - Trogir evangelary)*, Književni krug, Split, 1997., sv. 1-2, Biblioteka Knjiga Mediterana 16. - Miho DEMOVIĆ: *Trogirski evanđelistar - Trogir evangelary, Musica sacra* (Zagreb), 2004., br. 3, str. 6-22.

²² Miho DEMOVIĆ: *Zagrebački sekvencijar*, Kor Prvostolne crkve zagrebačke, Zagreb, 1994., str. XLVI+261.

tj. učinio prikladnim suvremenoj izvedbi. Neke najznačajnije napjeve i sam je izvodio sa svojim zborovima, a neki su i snimljeni na kazetama, gramofonskoj ploči ili nosaču zvuka (CD-u).²³ Slovcano i neumatsko pismo znalački je analizirao, posebice svaki notni znak određujući mu ritmičko melodijsku ulogu ili vrijednost, donoseći pri tom i sheme neumatskih znakova kojim je napjev za-pisan. Uvidom u brojnost tih radova može se zaključiti da je sakupio i opisao brojne neumatske notne predloške od X. do XII. stoljeća koji se danas čuvaju u Hrvatskoj ili je utvrđeno da potječu iz Hrvatske, a na razne načine dospjeli su u inozemne knjižnice u Vatikanu, Oxfordu, Münchenu, Budimpešti, Lenjingradu, Beču. Svojim istraživanjima otkrio je niz fragmentarnih kao i veći broj cjelovito sačuvanih kodeksa, kao:

- *Dubrovački beneventanski liturgijski priručnik legende i obreda blagdana Svetog Nikole iz XI. stoljeća*²⁴ i
- *Zagrebački sekvencijar*,²⁵

stoga njihova otkrića i objavljivanje imaju obilježje epohalnih otkrića u području humanističke znanosti koja, na određeni način, izlaze iz hrvatskih okvira i uklapaju se u svjetski korpus kodeksa. Demović se u svojim radovima najprije osvrće na dotadašnja istraživanja, zatim otkrivene napjeve u predlošcima analizira s estetskog motrišta, utvrđuje glazbeni oblik kojima pripadaju i određuju obredno ili liturgijsko obilježje. Zahvaljujući Demovićevim istraživanjima danas je poznato i dostupno oko 750 hrvatskih srednjovjekovnih napjeva iz razdoblja X. do XII. stoljeća, njih oko 450 iz Dubrovnika te 300 iz ostalih hrvatskih gradova i kulturnih srednjovjekovnih središta. Uzimajući u obzir broj napjeva i notnih predložaka dubrovačke provenijencije, Dubrovnik se može smatrati jednim od novih, do Demovića nepoznatih središta za proučavanje srednjovjekovne monodijske glazbe. Demović je također dokazao da su u srednjovjekovnoj Hrvatskoj postojali skriptoriji u kojima su na pergameni pisane liturgijske knjige i pomagala. Podrobnije i pojedinačno analiziranje tematskih radova izlazilo bi iz okvira ovog priloga.

2. SREDNJOVJEKOVNO VIŠEGLASJE STILSKOG OBILJEŽJA *ARS ANTIQUAE* U HRVATSKOJ

Hrvatskim srednjovjekovnim višeglasjem Demović se bavi od prvog objavljenog napisa u *Svetoj Ceciliji* (1969.) o glazbenoj djelatnosti zagrebačkog biskupa Au-

²³ Himnodijska glazba u Hrvatskoj od 10. do 12. stoljeća - Monodic Music in Croatia from 10th 12th Century, *Gramofonska ploča LSY 66165 - Jugoton*, (transkripcije i uvodni tekst Miho DEMOVIĆ), Zagreb, 1981.

²⁴ Kor Prvostolne crkve zagrebačke i Biskupski ordinarijat u Dubrovniku, Zagreb - Dubrovnik, 1998., str. (66)+140.

²⁵ Miho DEMOVIĆ: *Zagrebački sekvencijar*, Kor Prvostolne crkve zagrebačke, Zagreb, 1994., str. XLVI+261.

gustina Kažotića.²⁶ U tom radu prikazao je Kažotića kao glazbenika i njegovu glazbenu djelatnost u Zagrebu te mu pripisao i dvije višeglasne skladbe stilskog obilježja *ars antiquae* objavljene 1701.,²⁷ 1723.²⁸ i 1757.²⁹ godine. Izvijestio je (1969.) o otkriću novog predloška ranog srednjovjekovnog višeglasja pronađenog u Zadru.³⁰ Nakon toga je kroz niz godina istraživao glazbenu baštinu u brojnim knjižnicama i arhivima s posebnom pozornošću na srednjovjekovnu notnu građu i rezultate tih istraživanja objavio je *Bašćinskim glasima* 1994.,³¹ koja se mogu sažeti:

1. Srednjovjekovno višeglasje razdoblja *ars antiquae* u Hrvatskoj bilo je do tada nedovoljno istraženo. Stoga ta studija pruža prvi cjelovitiji pokušaj prikaza toga razdoblja. Demović je pregledao stare liturgijske kodekse u Cresu, Dubrovniku, Hvaru, Imotskom, Kninu, Lošinj, Sinju, Visovcu, Zadru, Zagrebu. U tamošnjim knjižnicama pronašao je više nepoznatih skladbi srednjovjekovnog višeglasja, koje je opisao, analizirao i transkribirao te objavio u suvremenom notnom pismu, učinivši ih tako prikladnim za izvedbe.
2. Rezultati tih istraživanja pružili su podatke za više od 30 uglavnom dvoglasnih skladbi srednjovjekovnog europskog višeglasja, koje po svojoj formi uglavnom pripadaju organumu, rondelu i diskantu.
3. Pronađene skladbe su uglavnom visoke umjetničke vrijednosti, a kao najljepše izdvajaju se skladbe iz zagrebačkog antifonara MR 1 te rondel iz dubrovačkog graduala iz XIV. stoljeća "In medio ecclesiae" koji Demović smatra pravim biserom skladateljskog umijeća razdoblja *ars antiquae*.
4. Otkrivene skladbe dokazuju da u hrvatskoj glazbenoj kulturi nije bilo stilskog diskontinuiteta, nego se na bogati fundus monodijske glazbe nadogrudio stil srednjovjekovnog višeglasja *ars antiquae*, koji je prethodio razdoblju glazbene renesanse.³²

²⁶ Usp. Miho DEMOVIĆ: Glazbena djelatnost Augustina Kažotića (1260.?-1323.), *Sveta Cecilija*, XXXIX, (1969.), br. 3, str. 76-78, br. 4, str. 106-110.

²⁷ *Cithara octochorda seu Cantus sacri Latino-Sclavonici, quos in octo partes, pro diversis anni temporibus, distributos; ... prodire jussit, ... dominus Joannes Znika, ..., Viennae Austriae: Typis Leopoldi Voigt, (1701).*

²⁸ *Cithara octochorda seu Cantus sacri Latino-Slavonici, quos... in lucem prodire iussit rev. dom. Joannes Znika, Ed. 2., Viennae Austriae: Typis L. Voigt, 1723.*

²⁹ *Cithara octochorda, seu cantus sacri latino-croatici, quos in octo partes pro diversis anni temporibus distributos, ac choralis methodo... cathedralis ecclesia Zagrebiensis, Zagrebiae: Typis Antonii Reiner incltyi Regni Croatiae typographi privilegiati, 1757.*

³⁰ Usp. Miho DEMOVIĆ: Značajno muzikološko otkriće u Zadru, *Sveta Cecilija*, XXXIX, (1969.), br. 3, str. 91.

³¹ Miho Demović: Rano srednjovjekovno višeglasje u Hrvatskoj, *Bašćinski glasi* (Omiš), III, (1994.), str. 261-358.

³² DEMOVIĆ, ibidem.

3. PRINOSI DUBROVAČKOJ GLAZBENOJ PROŠLOSTI

Demović se svojim istraživanjima posebice odužio i postignutim rezultatima, tj. otkrićima, zadužio svoj uži zavičaj, Dubrovnik, tj. svojim istraživanjima posebnu pozornost usredotočio je na dubrovačku glazbenu prošlost. Istraživanja glazbene prošlosti na području bivše Dubrovačke Republike rezultirala su nizom radova te dvjema knjigama:

- *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od početka XI. do polovine XVII. stoljeća*³³
- *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od polovine XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća*.³⁴

U njima je rekonstruirao glazbeni život u Dubrovniku u razdoblju od početka XI. do početka XIX. stoljeća. U tom dugom razdoblju dogodila se i katastrofalna trešnja (1667.) koja je skoro do temelja razorila Dubrovnik te iako su stradali i ljudi i zgrade, arhivska građa je u znatnom stupnju ostala sačuvana, a grad se postupno obnavljao. Istraživanjima u dubrovačkim arhivima pronašao je podatke o nizu glazbenika, stranaca, koji su u Dubrovniku imali namještenje, tako i onih domaćih te je utvrdio da se i glazba od sredine XVI. do početka XVII. stoljeća uklapa u “zlatno doba” Dubrovnika i njegove kulture uopće. Istražujući crkvenu glazbu donosi podatke o crkvenom pjevanju u starom Dubrovniku, počecima višeglasja, o pjevačima i njihovoj naobrazbi, orguljama i orguljašima, Katedralnoj kapeli, glazbenom repertoaru, glazbenoj praksi u crkvama i crkvenim školama.

Glazba se njegovala i na Kneževu dvoru, gdje je djelovala Kneževa kapela i Knežev orkestar. Oni su djelovali kao izvođački ansambli, trubači - *zduri*, instrumentalisti, a bili su raznih narodnosti. Posebno obilježje dale su tri generacije obitelji Courtoys, podrijetlom iz Francuske. Prikazao je djelovanje kapelnika, svirača te glazbene instrumente. Prikazujući scensku glazbu utvrdio je da su u kazalištu djelovale razne izvođačke družine, a izvodile su crkvena prikazanja, pastirske igre, grčke tragedije, komedije, maskerate, pjesme od kola, melodrame i opere. Palmotićevu *Atalantu* smatra prvom hrvatskom operom. Predstavio je također glazbeno školstvo, tj. djelovanje Katedralne škole, Dubrovačkog kolegija, glazbenih škola, a utvrdio je i postojanje privatnih glazbenih pouka.

Demović je otkrio i predstavio niz novih imena orguljaša, trubača, pifarista, tubatora, harfista, flautista, trombonista, lutnjara, bubnjara, sviraca. Utvrdio je da su u Dubrovniku djelovali ne samo domaći, nego i glazbenici iz Albanije, Belgije, Grčke, Italije, Njemačke, Španjolske i niz drugih koji su u Dubrovniku već bili naturalizirani te se za njih u vrelima ne izdvaja zemlja podrijetla. Znatan

³³ Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za muzičku umjetnost, Zagreb, 1981., str. VII+304. Knjiga je prvotno izašla na njemačkom jeziku, a tiskala su ju čak tri nakladnika. Usp. Marko BABIĆ: Bibliografija ..., u ovim *Bašćinskim glasima*

³⁴ Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1989., str. VIII+349.

broj glazbenika koji su djelovali u Dubrovniku bili su podrijetlom iz različitih talijanskih gradova kao Venecije, Verone, Napulja, Padove, Firence.

Demović je svojim istraživanjima i objavljenim rezultatima osvijetlio u visokom stupnju dubrovačku glazbenu prošlost. Iz tame zaborava izvukao je više od 300 imena do tada uglavnom nepoznatih, tj. zaboravljenih glazbenika, utvrdio imena brojnih dubrovačkih skladatelja te niz pojedinosti iz njihovih života kao i o njihovim skladbama. Utvrdio je da je glazba u starom Dubrovniku bila na europskoj umjetničkoj razini i da je Dubrovnik bio najistaknutije europsko glazbeno središte.

Zahvaljujući Demovićevim višegodišnjim istraživanjima glazbene prošlosti Dubrovnika, *hrvatska Atena* postala je hrvatski grad s najtemeljitije istraženom svojom glazbenom prošlošću. Ako se Demovićev prinos istraživanju dubrovačke glazbene prošlosti uspoređi s rezultatima istraživanja stare dubrovačke književnosti, smijem utemeljeno zaključiti da je Demović sam dao prinos istraživanju dubrovačke glazbe kao niz istraživača stare dubrovačke književnosti, tj. što su drugdje radile ekipe stručnjaka i instituti, to je Demović istodobno u polju glazbe radio sam.

4. FRANKOFLAMANSKI GLAZBENICI U DUBROVNIKU

Gotovo da nema glazbenog područja na kojem Demović nije zaorao, na koje nije ukazao, istražio i predstavio. Tako se iz niza njegovih tematskih istraživanja može izdvojiti djelovanje glazbenika franko flamanske škole u Dubrovniku tijekom XV. i XVI. stoljeća. Među tom skupinom glazbenika posebice se ističu tri glazbenika iz obitelji Courtoys, od kojih se sačuvalo više skladbi Lamberta starijeg i sina mu Henrika, dok je glazba Lamberta mlađeg za Palmotićevu *Atalantu*, prvu hrvatsku operu, izgubljena. Njima su prethodili Gallus Piffarus, kojega je notar nazvao imenom njegove domovine i službe koju je obavljao, a primljen je u službu godine 1425., Andreas de Bruggis primljen u službu prije 1440., Petrus de Bodon (*piffarus ducis de Bergogna*) primljen je u službu 1449. O djelovanju te škole Demović je objavio više naslova.³⁵

---

³⁵ Miho DEMOVIĆ: Franko flamanski glazbenici u Republici Dubrovnik, *Dubrovnik*, (1979.), br. 4, str. 65-95. - Josip ANDREIS and Miho DEMOVIĆ: Un compositeur croate en Alsace et trois musiciens français a Dubrovnik, *International Review of the Aesthetics and Sociology of Music* (Zagreb), XIII. (1982.), 1, pp. 107-116. - Frankoflamanski glazbenici u Dubrovačkoj Republici, *Gallus Carniolus in Evropska renesansa - Zbornik simpozijских referatov*, II., Slovenska Akademija znanosti in umetnosti, Ljubljana, 1992., str. 193-204. - ADAM IZ PARIZA, *Leksikon jugoslavenske muzike*, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb 1984., sv. 1, str. 5. - COURTOYS, Henrik, *Hrvatski biografski leksikon*, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb 1989., sv. 2, Bj-C, str. 712. - COURTOYS, Lambert ml., *Hrvatski biografski leksikon*, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1989., sv. 2, Bj-C, str. 713-714. - COURTOYS, Lambert st., *Hrvatski biografski leksikon*, Jugoslavenski leksikografski zavod "Miroslav Krleža", Zagreb, 1989., sv. 2, Bj-C, str. 712-713.

5. ISTRAŽIVANJA HRVATSKE MARIJANSKE GLAZBE

Istraživanja hrvatske marijanske glazbe, tj. glazbe nastale na tekstove o Mariji Majci Božjoj, povezana su uz Demovićevo članstvo u Hrvatskom marijanskom institutu te sudjelovanjima s izlaganjima na marijanskim i mariološkim kongresima u organizaciji Papinske mariološke akademije u Rimu, od kojih se posebno pamti onaj održan 1971. u hrvatskom nacionalnom marijanskom svetištu i prošteništu u Mariji Bistrici. Demovićev prinos na tom području pružaju izlaganja na kongresima: u Rimu 1975., Zaragosi 1979., Malti 1983., Kelevaru 1987., tj. radovi:

- Il culto della Madre di Dio in Croazia attraverso l' arte musicale dal XII al XVI secolo, *De cultu Mariano seculis XII-XV - Acta Congressus Mariologici Mari-ani internationalis Romae anno 1975 celebrati. De cultu Mariano in literarum studiis et in arte religiosa*, Roma VI. (1981.), str. 221-259.
- Majka Božja u dubrovačkoj renesansnoj književnosti, *Advocata Croatiae - Zbornik radova hrvatske sekcije VIII. Međunarodnog mariološkog i XV. marijanskog kongresa - Zaragosa, 3.-12. 10. 1979.*, Zagreb, 1981., str. 185-199.
- Vokalne skladbe na marijanske tekstove ranobaroknog hrvatskog skladatelja Ivana Lukačića (1584.-1648.), *Mundi melioris origo - Marija i Hrvati u barokno doba - Zbornik radova hrvatske sekcije IX. međunarodnog mariološkog kongresa na Malti 1983. godine*, (uredio Adalbert Rebić), Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1988., str. 297-331.

Cjelovitiju studiju o marijanskoj glazbi u Hrvatskoj napisao je po narudžbi uredništva *Marien Lexicon*,³⁶ koja je objavljena na hrvatskom jeziku u *Maruliću* 1992.,³⁷ a nakon toga u proširenom obliku u *Zborniku u čast Pavla Melade* godine 2001.³⁸

U tim, kao i u nekoliko drugih priloga iz toga tematskoga područja,³⁹ Demović je istražio marijanske skladbe od prvih početaka do naše suvremenosti nastale na latinskim i starohrvatskim tekstovima kao i na suvremenom hrvatskom jeziku. U tim radovima prikazana je hrvatska glazbena baština u službi kulta Marije kao Majke Božje.

³⁶ Usp. Miho DEMOVIĆ: KROATIEN - IV. Musikgeschichte, *Marienlexikon*, (uredili) Remigius BÄUMER und Leo SCHEFFCZYK, Institutum Marianum Regensburg E. V., Band 3 - Greco - Laib, EOS Verlag Erzabtei St. Ottilien (1991.), S. 679-680.

³⁷ Usp. Miho DEMOVIĆ: Marijanska glazba u Hrvatskoj, *Marulić*, XXV. (1992.), br. 2, str. 192-196.

³⁸ Usp. Miho DEMOVIĆ: Deset stoljeća hrvatske marijanske glazbe, *Kačić*, XXXII. - XXXIII. (2000.-2001.), str. 465-509. (Zbornik "Ancilla Domini - službenica Gospodnja" u čast fra Pavla Melade).

³⁹ Četiri himničke antifone iz Kneževićeva kantuala, *Služba Božja* (Makarska), XXIX. (1989.), str. 50-61.

Hrvatsko marijansko glazbeno stvaralaštvo predstavio je u dvije tematske cjeline:

- Hrvatska marijanska monodijska glazba i
- Hrvatska marijanska polifonijska glazba,

koje je raščlanio na više manjih tematskih poglavlja:

- stariji monodijski napjevi na latinske marijanske tekstove
- mlađi monodijski napjevi na latinske marijanske tekstove
- marijanski napjevi starog zagrebačkog obreda na latinske tekstove
- glagoljaški napjevi na marijanske tekstove
- hrvatske marijanske pučke popijevke
- marijanski napjevi u latinskim obrednim igrama i hrvatskim crkvenim skazanjima
- solističke skladbe na marijanske tekstove
- marijanske dijafonijske skladbe
- polifona marijanska glazba.

Na taj način autor je istražio sva stilska razdoblja i sve glazbene vrste hrvatske glazbene marijanske baštine. Na temelju tih istraživanja donio je prosudbu da su hrvatski glazbenici i pjesnici namrli ogromnu marijansku glazbenu baštinu s oko 2000 glazbenih jedinica koje se čuvaju u crkvenim i državnim arhivima, knjižnicama i muzejima. U toj baštini ima velik broj pravih glazbenih umjetnina. Tim istraživanjima dao je istaknut prinos hrvatskom glazbenom stvaralaštvu nastalom u službi kulta Marije Majke Božje, Kraljice Hrvata, kako je *sensus comunis* nazvao i prozvao, pjesmom častio te zagovor prosio. Taj dio hrvatskog glazbenog stvaralaštva razlikuje se od ostalih skladbi, kako Demović zaključuje, samo po tematici teksta na kojima su skladbe nastale. Ta istraživanja su značajan prinos hrvatskoj pučkoj i umjetničkoj mariologiji i marijanskoj baštini. O ostalim radovima i skladbama nalaze se podaci u Demovićevoj bibliografiji.⁴⁰

6. HRVATSKA PUČKA CRKVENA POPIJEVKA

Hrvatsku crkvenu popijevku Demović je istraživao te rezultate objavio u posebnim poglavljima svojih knjiga te nizu radova kao:

- Opet himnodija u obredu mise⁴¹
- Peti međunarodni simpozij himnologa u Grazu⁴²

---

⁴⁰ Usp. Marko BABIĆ: Bibliografija znanstvenih, stručnih i skladateljskih radova maestra dr. sc. Miha Demovića, poseban rad u ovim *Bašćinskim glasima*.

⁴¹ *Sveta Cecilija*, XXXIX. (1969.), br. 4, str. 115-117.

⁴² *Sveta Cecilija*, XXXIX. (1969.), br. 4, str. 121-122.

- Kako treba prevoditi liturgijske tekstove namijenjene pjevanju⁴³
- Pučka popijevka u liturgiji u crkvenim dokumentima XX. stoljeća⁴⁴
- Pasijske popijevke u hrvatskim pučkim pjesmaricama s napjevom tiskanim prije II. vatikanskog sabora.⁴⁵

Navedenim radovima treba pribrojiti uvodno poglavlje iz knjige *Hrvatske pučke crkvene tiskane pjesmarice s napjevom*,⁴⁶ s poglavljima *Pojam, definicija, nastanak i razvoj; Apostolska tradicija crkvenog pučkog pjevanja kroz minula stoljeća; Pučka popijevka u starom zagrebačkom obredu; Glagoljaško pjevanje; Crkveno zakonodavstvo XX. stoljeća i crkvena pučka popijevka; Hrvatski cecilijanci i hrvatska pučka popijevka; Tekst crkvene popijevke; Napjevi crkvenih popjevaka*,⁴⁷ u kojima je Demović veoma podrobno izložio povijest pučkog pjevanja u crkvi, cecilijanskom nastojanju obnove crkvene popijevke, o tekstu i napjevu crkvene popijevke, i uopće o crkvenom pučkom pjevanju. Stoga se ta uvodna studija može smatrati kapitalnim prinosom o hrvatskom pučkom pjevanju. U tematiku hrvatske pučke crkvene popijevke ubrajaju se još i sljedeća djela:

- *Napivi Marijana Jaića - prvi hrvatski orguljnik (kantual)*⁴⁸
- *Kajkavske popijevke Cithare octochorde*⁴⁹
- *Crkvena pjesmarica hrvatskog preporoditelja Pavla Stoosa*⁵⁰
- *Prva hrvatska školska crkvena pjesmarica - Knjiga pjesmah Fortunata Pintarića*⁵¹
- *Kantual glazbenih priloga "Svete Cecilije" XIX. st.* - sabrao i dio popijevaka obradio Miho Demović.⁵²

U navedenim knjigama i studijama gotovo nema pitanja s područja pučkog crkvenog pjevanja i pučke crkvene popijevke koji Demović nije analizirao. Demović je prvi, a čini se i jedini, koji se kritički osvrnuo na negativne učinke cecilijanskog reformističkog pokreta u Hrvatskoj i prvi koji je ukazao da popijevke iz *Citharae octochordae* ne treba ritmirati, već ih izvodi u slobodnom ritmu svojstvenom srednjovjekovnoj himnodiji.

⁴³ *Sveta Cecilija*, XL. (1970.), br. 1, str. 23-25.

⁴⁴ *Sveta Cecilija*, XL. (1970.), br. 3, str. 87-89.

⁴⁵ *Muka kao nepresušno nadahnuće kulture III*, Zagreb, 2003., str. 239-315.

⁴⁶ Zagreb, 2001., str. XXVII+476+144.

⁴⁷ Usp. Miho DEMOVIĆ: *Hrvatske pučke crkvene tiskane pjesmarice s napjevom*, Zagreb, 2001., str. 5-70.

⁴⁸ Kor Prvostolne crkve zagrebačke, Zagreb, 1997., str. 8+32 lista pretiska +140.

⁴⁹ Jeronim KORNER - Miho DEMOVIĆ: *Kajkavske popijevke Cithare octochorde*, Kor Prvostolne crkve zagrebačke, Zagreb, 1998., str. XII+480.

⁵⁰ Kor Prvostolne crkve zagrebačke, Zagreb, 1998., str. 127+8.

⁵¹ Kor Prvostolne crkve zagrebačke i *Glas Koncila*, Zagreb, 1999., str. 253.

⁵² Vlastita naklada, Zagreb, 2003., str. XV+198.

7. HRVATSKE CRKVENE PJESMARICE

Hrvatske crkvene pučke pjesmarice stvarali su crkveni glazbenici tijekom nekoliko stoljeća. One sadrže u sebi ne samo veliko glazbeno, nego istodobno i književno blago. Znatno broj njih pao je tijekom vremena u zaborav te su bile nepoznate glazbenicima i povjesničarima književnosti. Knjigom *Hrvatske pučke crkvene tiskane pjesmarice s napjevom*⁵³ učinio je te pjesmarice dostupnijima. Predstavio je sedamdesetak crkvenih pučkih tiskanih pjesmarica s napjevom od 1635. do 2000. godine. Tako se na jednom mjestu nalaze naslovne stranice pjesmarica kao i više preslika stranica iz njih. Za svaku od tih pjesmarica Demović donosi osnovne podatke o autoru pjesmarice, tiskari, sadržaju, liturgijskom ustrojstvu, podrijetlu popijevaka. Stoga je to djelo također kapitalan prinos ne samo poznavanju pučke hrvatske popijevke, nego je istodobno istaknut prinos hrvatskoj književnoj baštini kao i bibliotekarstvu.

8. GLAZBENI FOLKLOR

Glazbenim folklorom Demović se bavio u izlaganjima na znanstvenim skupovima u Dubrovniku 1992., Cavtatu 1996. i Zadru 1996. godine, tj. u studijama:

- Glazbeni folklor Konavala⁵⁴
- Dalmatinske pjesme iz Boke kotorske češkog etnomuzikologa Ludvika Kube⁵⁵
- Glazba (tamburaška) američkih Hrvata.⁵⁶

U studiji, *Glazbeni folklor Konavala*, Demović iscrpno opisuje pojedine vidove tamošnje folklorne baštine. Najprije iznosi prve pouzdane vijesti o folkloru i glazbi Konavljana prema zapisu talijanskog povjesničara Serafina Razzija u djelu *La storia di Raugia*, Lucca, 1595.⁵⁷

Razzi je zapisao kako Konavljani dolaze u skupinama na svečanost proslave dubrovačkog zaštitnika svetoga Vlaha, pjevajući popijevke s prelijepim hrvatskim

---

⁵³ Vlastita naklada, Zagreb, 2001., str. XXVII+476+144.

⁵⁴ Miho DEMOVIĆ: Glazbeni folklor Konavala, u: Znanstveni skup *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti - Zbornik radova sa Znanstvenog skupa*, Cavtat, od 25. do 27. studenoga 1996. godine, Dubrovnik, 1999., sv. 2, str. 155-263.

⁵⁵ Miho DEMOVIĆ: Dalmatinske pjesme iz Boke kotorske češkog etnomuzikologa Ludvika Kube, *Bašćinski glasi*, VII. (1998.), str. 171-259. (Izlaganje sa *Znanstvenog skupa: Hrvati u Boki kotorskoj*, Zadar, 12.-14. prosinca 1996.).

⁵⁶ Znanstveni skup: Hrvati i novi svijet Amerike - U povodu 500. godišnjice otkrića Amerike i 450. godišnjice otkrića Kanade - Dubrovnik, 14.-18. prosinca 1992. Izlaganje u rukopisu.

⁵⁷ Usp. Serafino F. RAZZI: *La storia di Ragusa - scritta nuovamente in 3 libri, preceduta dagli appunti biografico-critici di Lodovico Ferreti; con intr. note e appendice cronologica di G. Gelcich*, Ragusa, 1903.

napjevima. Pouzdanost Razzijeve prosudbe o Konavljanima Demović je otkrio također u arhivskim vrelima Kneževa dvora u Dubrovniku, u kojima je zabilježeno kako su konavoski narodni svirači stoljećima svirali u izvedbi dubrovačke mitološke igre o pokladama u Dubrovniku, koja se nazivala *Turizza*. Za svoje nastupe bili su redovito novčano nagrađivani, a izdatak se bilježio u računskoj knjizi Kneževa dvora kao: *Sviralla a Canali*, *Bubagn de Canali*, ili imenima kao: 1423. *Ioculator de Canali*, 1439. *Michazo de Canali*, ili imenom i nazivom instrumenta kao npr. bubnjara: 1727. - *Giuro Bubagn*, 1728. - *Givanovich Bubagn*, ili svirača svirale: 1714., 1715., 1716. Baglien Piffaro - 1719., Ivan Piffaro - 1797. Nadalje, Demović iznosi kako su 1658. plesovi konavoskih i drugih seljaka oduševili francuskog putopisca Michaela Quicleta.⁵⁸ Dubrovački senator, diplomat i skladatelj, Luka Sorkočević (1734.-1789.), na povratku iz Beča boravio je 1782. godine nekoliko dana u Rijeci i tom prigodom zabilježio u svoj dnevnik da su riječki hrvatski plesovi slični konavoskima, ali da vrsnoća izvedbe zaostaje za konavoskim plesom. Slično je ustanovio i češki entomuzikolog, Ludvik Kuba, navodeći da se od Neretve prema jugu pleše složnije sa svirkom, koja daje plesu pravi polet, osobito u Konavlima.⁵⁹ Demović nadalje ističe da su konavoski plesovi predstavljeni na stećku na Brotnjicama,⁶⁰ na dva akvarela dubrovačkog tiskara Frana Martecchinija iz XIX. st. te početkom XX. stoljeća na slici Vlaha Bukovca na kojoj je prikazan pokladni ples uz pratnju tamburaškog zbora. Jedan od najstarijih zapisa narodnih popijevaka, dvije svatovske, dvije guslarske, jedna uspavanka, jedna napitnica, jedna koleda i tri klapske, potječu također iz Konavala, a zapisao ih je oko 1830. dubrovački skladatelj, franjevac, bosanski biskup, Sebastijan Franković. Konavoski folklor i glazbu istraživali su i domaći melografi, kao Franjo Kuhač, koji je boravio 1869. u Cavtatu i Konavlima i zabilježio nekoliko narodnih popijevaka, Stjepan Stepanov, Ivan Ivančan i dr. *Konavoski glazbeni folklor sastoji se od sljedećih glazbenih oblika:*

1. popijevaka bez instrumentalne pratnje
2. popijevaka uz pratnju, gusala, lijerice, tambure i harmonike
3. narodnih kola (plesova) koja se izvode uz mješnice, lijericu, tambure ili harmoniku i bubanj
4. instrumentalnih skladbi koje se izvode na svirali, lijerici, tamburama i harmonici.

Konavoski folklorni intrumentarij čine: *mješnica*, *svirala* (ili po konavoski *svrdaonica*), *gusle*, *lijerica*, *tambura*, *bubanj*, *harmonika*. Mješnice, svirale, gusle lijerice izrađuju sami Konavljani, tambure, bubnjeve i harmonike nabavljaju

⁵⁸ *Voyages de M. Quiclet a Constantinopoli par terre*, Pariz, MDCLXIV.

⁵⁹ Usp. Ludovik KUBA: Narodna glazbena umjetnost u Dalmaciji, *Zbornik za narodni život i običaje Južnih Slavena*, IV. (1899.), str. 171-172.

⁶⁰ Usp. Šefik BEŠLAGIĆ: Stećci u Brtonjicama, *Anali Historijskog instituta JAZU u Dubrovniku*, VIII.-IX. (1962.), str. 65-83.

drugdje. Vokalne popijevke bez instrumentalne pratnje dijele se na *epske* (koje su se u starije vrijeme pjevale *iz glave*, a kasnije iz knjige (*pjevanje iz libra*); lirske popijevke su *uspavanke*, *ljubavne*, *klapske*, *putničke*, *svatovske*, *žetelačke*, *pokladne*, *kolendarske* i *crkvene*. Popijevke uz instrumentalnu pratnju mogu biti epske (koje se pjevaju uz pratnju gusala i rijeđe lijerice), lirske (koje se pjevaju uz pratnju tamburice, harmonike, a u novije vrijeme gitare i mandoline). Konavljani plešu 14 vrsta plesova: *denči*, *kvatropasi*, *mazurku*, *milicu*, *poker*, *damijen polku*, *poskočicu*, *potkolo*, *radikalku*, *ruskinju*, *seljančicu*, *polku*, *valcer* i *damen valcer*. Navedeni plesovi plešu se i u drugim mjestima dubrovačkog područja, izuzevši *podkolo*, koje se smatra veoma starim plesom danas sačuvanim jedino u Konavlima. *Izvođačka praksa* folklornog muziciranja u Konavlima odvijala se prema tradicionalno ustaljenim svečanostima i mjestima, a to su bili crkveni godovi i veliki blagdani, svadbe, pokladne svečanosti, zajednički poslovi (žetva, jematva), te pjevanje mladića u kasnim satima ljetnih večeri na određenim sastajalištima. Vrsnoću konavoske glazbe uočili su svi istraživači ističući na poseban način vrsnoću sviranja konavoskih lijeričara (Nika Skvičala i Đanina Basora). Demović je zapisao 46 crkvenih popijevaka 1958. godine i utvrdio da oni pripadaju sloju *hrvatskog glagoljaškog* pjevanja i veoma su visoke umjetničke vrijednosti.

U komunističkom razdoblju Konavle su demografski i gospodarski nazadovale, tako da je i glazbeni folklor bio potisnut, izuzimajući Čilipe, gdje je djelovala jedna plesna grupa, Dubravku, gdje se održao dječji tamburaški zbor i Cavtat, gdje je djelovala jedna klapa. U srpsko-crnogorskoj agresiji 1991. Konavle su bile okupirane, opljačkane, razorene, a time je stradala i izvorna kulturna baština. Stoga je uz materijalnu obnovu valjalo revitalizirati konavoske narodne običaje, folklor i glazbu.⁶¹

Demović je istraživao i glazbenu prošlost u Boki kotorskoj, posebice klapsko pjevanje, a pozabavio se i tamošnjim istraživanjima češkog etnomuzikologa Ludvika Kube. Demović ukazuje da je Kuba u više navrata (od 1888. do 1912.) zapisivao u Hrvatskoj narodne popijevke i plesove. Od velikog broja zapisanih popijevaka (smatra se da je samo u primorskom dijelu Hrvatske zapisao 1300 popijevka) objavio je tek njih stotinjak. Nije poznato gdje su sve završili Kubini zapisi. Dvije manje zbirke otkrivene su sredinom XX. stoljeća u Splitu, i to zbirka od 249 popijevaka (*Pjesme iz Dalmacije*) koja je do godine 1950. bila u vlasništvu Grgura Lukasa iz Kaštel Starog, te zbirka od 161 popijevke (*Dalmatinske pjesme iz Boke*) koja je do godine 1958. bila u vlasništvu Mire udove Bersa. Obje zbirke otkupila je JAZU od bivših vlasnika u Zagrebu (1958.). Zbirku *Dalmatinske pjesme iz Boke* Demović je revidirao, opisao povijest rukopisa te ih objavio uz popratnu estetsko-glazbenu analizu.⁶²

⁶¹ Usp. Miho Demović: Glazbeni folklor Konavala, *Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti*, Dubrovnik, 1999., str.155-265.

⁶² Miho DEMOVIĆ: Dalmatinske pjesme iz Boke kotorske češkog etnomuzikologa Ludvika Kube, *Bašćinski glasi*, VII. (1998.), str. 171-259.

Dubrovačkim glazbenim folklorom bavio se u posebnim poglavljima nekih svojih knjiga.⁶³

9. HRVATSKI BAROKNI I DRUGI SKLADATELJI

Demović je istraživao i opus hrvatskih baroknih i drugih skladatelja, kao Janka Barlea,⁶⁴ Vincenca Komnena,⁶⁵ Ivana Lukačića⁶⁶ i Petra Kneževića,⁶⁷ Pavla Matijevića,⁶⁸ Ivana i Antuna Sorkočevića,⁶⁹ Atanazija Jurjevića, Fortunata Pintarića,⁷⁰ Marijana Jaića,⁷¹ Jakova Gotovca⁷² i Krste Odaka⁷³ i drugih u kojima je prikazao i valorizirao život i djela navedenih glazbenika.⁷⁴

10. ESTETIKA CRKVENE GLAZBE

Poznavanje glazbene estetike potrebno je zbog vrednovanja glazbenih djela, njihove primjerene interpretacije. Glazbenom estetikom bavili su se ne samo

⁶³ *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od početka XI. do polovine XVII. stoljeća*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Razred za muzičku umjetnost, Zagreb, 1981., str. 20-22. - *Glazba i glazbenici u Dubrovačkoj Republici od polovine XVII. do prvog desetljeća XIX. stoljeća*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1989., str. 235-254.

⁶⁴ Miho DEMOVIĆ: Janko Barle kao urednik "Svete Cecilije", *Sveta Cecilija*, LII. (1982.), br. 2, str. 36-42.

⁶⁵ Miho DEMOVIĆ: Dubrovački ranobarokni skladatelj Vicenco Komnen (1590.-1667.), *Rad JAZU*, knjiga 377, *Razred za muzičku umjetnost, knjiga 3*, Zagreb, 1978., str. 315-336.

⁶⁶ Miho DEMOVIĆ: Glazbene veze Dubrovačke Republike i dalmatinskih gradova s posebnim obzirom na Lukačićevo vrijeme, *Lukačić - Zbornik radova*, Zagreb, 1987., str. 178-183.

⁶⁷ Miho DEMOVIĆ: Solo skladbe u kantualima Petra Kneževića, *Glazbeni barok u Hrvatskoj - Zbornik radova*, (uredio: Ennio STIPČEVIĆ), Osor, 1989., str. 167-193. - Miho DEMOVIĆ: Četiri himničke antifone iz Kneževićeva kantuala, *Služba Božja* (Makarska), XXIX. (1989.), br. 1-2, str. 50-61. - Miho DEMOVIĆ: Pitanje autorstva skladbi Kneževićevih kantuala, *Kačić* (Split), XVI. (1984.), str. 193-214.

⁶⁸ Miho DEMOVIĆ: Pavao Matijević, *Sveta Cecilija*, XXXIX. (1969.), br. 1, str. 15-17, br. 2, str. 47-49. - Još o Pavlu Matijeviću, *Sveta Cecilija*, XXXIX. (1969.), br. 3, str. 82.

⁶⁹ Miho DEMOVIĆ: Biografski elementi u životu i radu Antuna Sorkočevića - Biographical Elements in the Life and Works of Antun Sorkočević, u: *Luka i Antun Sorkočević hrvatski skladatelji - Luka & Antun Sorkočević - Croatian composers*, (uredio: Stanislav Tuksar), Zagreb - Osor, 1983., str. 25-54; 149-182.

⁷⁰ Miho DEMOVIĆ: *Prva hrvatska školska crkvena pjesmarica - Knjiga pjesmah Fortunata Pintarića*, Kor Prvostolne crkve zagrebačke i *Glas Koncila*, Zagreb, 1999., str. 253. - Autograf "Crkvene lire" ilirskog glazbenika Fortunata Pintarića nije bio uništen, već samo zagubljen, *Bašćinski glasi*, VIII. (2004.), str. 111-140.

⁷¹ Miho DEMOVIĆ: *Napivi Marijana Jaića - prvi hrvatski orguljnik (kantual)*, Kor Prvostolne crkve zagrebačke, Zagreb, 1997., str. 8+32 lista pretiska + 140.

⁷² Miho DEMOVIĆ: Umro skladatelj Jakov Gotovac, *Glas Koncila*, XXI. (1982.), br. 22 (7. studenoga), str. 6. - Miho DEMOVIĆ: Duhovne skladbe Jakova Gotovca (1895.-1982.), *Marulić*, XX. (1987.), br. 5, str. 560-569. - Miho DEMOVIĆ: Još uz naslov Duhovne skladbe Jakova Gotovca, *Marulić*, XXI. (1988.), br. 4, str. 523-527.

⁷³ Miho DEMOVIĆ: Neobjavljeni moteti Krste Odaka, *Bašćinski glasi*, V. (1996.), str. 201-251.

⁷⁴ Usp. još Marko BABIĆ: Bibliografija znanstvenih, stručnih i skladateljskih radova maestra dr. sc. Miha Demovića u ovom broju *Bašćinskih glasa*.

glazbeni pisci, nego i niz značajnijih filozofa koji su u svojim filozofskim djelima iznijeli brojna i različita estetska načela o glazbenim pojavnostima. Demović se u svojim radovima oslanja na skolastička estetska načela o glazbi i njezinom utjecaju na čovjeka, nastojeći prodrijeti u srž glazbenih pojavnosti, posebice na području crkvene pučke popijevke i s obzirom na tekst i s obzirom na napjev. Tom tematikom bavio se u više radova:

- Snaga i uloga uglazbljene riječi u bogoslužju.⁷⁵
- Kako treba prevoditi liturgijske tekstove namijenjene pjevanju.⁷⁶
- Kakav nam treba prijevod antifonara?⁷⁷
- Glazba u našim euharistijskim kongresima.⁷⁸

U tim radovima Demović je istraživao crkveno pjevanje i s estetskoga motrišta, posebice crkvenu pučku popijevku, te upozorio da bi i zbog pastoralnih razloga trebalo sačuvati tradicionalne pučke napjeve i njihove tekstove kojima se stoljećima čuva i prenosi sadržaj vjere.

11. GLAZBENA PUBLICISTIKA

Iako se Demović nije u većem stupnju bavio publicističkim radom, unatoč tomu, objavio je više priloga publicističkoga obilježja.⁷⁹ Tako je kao urednik *Svete Cecilije* napisao od 1969. do 1971. godine niz prigodnih osvrtu o novim knjigama, izvješća o glazbenim događanjima, nekrologa ili biografskih članaka.⁸⁰

12. REVITALIZACIJA STARE GLAZBE

Jedan od zadataka muzikologije jest i revitalizacija stare glazbe. Naime, stare glazbene zapise mogu uspješno čitati samo znalci glazbene paleografije, jer su napjevi zabilježeni u kodeksima do XI. stoljeća u slobodnom prostoru poviše teksta bez crtovlja (*in campo aperto*) kod kojih je zapravo sve nepoznato (intervali, ritam, ljestvica i drugo) te je potrebno da ih muzikolozi nakon izvjesnog proučavanja transkribiraju u suvremenu notaciju. U suvremeno notno pismo potrebno je transkribirati i napjeve zabilježene u crtovlju od jedne ili dvije crte neumatskom notacijom. Radi jednostavnijeg uvježbavanja pjevačkih zborova valja skladbe iz kvadratnog neumatskog pisma u crtovlju prenijeti u suvremenu notaciju.

---

⁷⁵ *Bogoslovska smotra* (Zagreb), LV. (1985.), br. 3-4, str. 419-424.

⁷⁶ *Sveta Cecilija*, XL. (1970.), br. 1, str. 23-25.

⁷⁷ *Sveta Cecilija*, XL. (1970.), br. 1, str. 2-6.

⁷⁸ Bilten euharistijskih kongresa Zagrebačke nadbiskupije (Zagreb), I. (1981.), br. 3, str. 41-46.

⁷⁹ Usp. Marko BABIĆ: Bibliografija znanstvenih, stručnih i skladateljskih radova maestra dr. sc. Miha Demovića, posebice poglavlje - *miscelanea*, u ovom broju *Bašćinskih glasa*.

⁸⁰ Usp. BABIĆ, ibidem.

Posebnu pak teškoću predstavljaju zapisi napjeva srednjovjekovnog višeglasja zapisano crnom ili bijelom menzuralnom notacijom kod koje se dužina notnog znaka određivala modulom postavljenim na početku crtovlja u obliku kruga, kruga u sredini s točkom ili polukruga i polukruga s točkom. To je tzv. modalna notacija. Stoga je i te skladbe zbog ritmičkih nedorečenosti potrebno prenijeti u suvremeno notno pismo. Često su izvornici oštećeni i teško čitljivi pa je i zbog toga potrebna intervencija znalaca glazbene paleografije radi rekonstrukcije napjeva. Nekim napjevima potrebno je dodati orguljsku pratnju, drugima popuniti *basso continuo*, treće harmonizirati, a ostale pak samo revidirati, posebice ako se radi o rukopisu. Sve su to postupci kojima muzikolozi revitaliziraju stariju glazbu čineći je prikladnom suvremenoj izvođačkoj praksi. Analizirajući Demovićeve muzikološki rad ustanovio sam da se on ogledao u svim navedenim postupcima revitalizacije stare glazbe i time zadužio u visokom stupnju hrvatsku glazbenu kulturu. Revitalizaciju je počeo provoditi već od prvog objavljenog rada o glazbenoj djelatnosti Augustina Kažotića (1969.), objavljujući istodobno transkripciju tropiranog *Sanctusa* iz *Citharae octochordae*.⁸¹ Najvažnije Demovićeve transkripcije, redigirane skladbe i folklorni zapisi izdvajaju se iz njegovih knjiga i radova te predstavljaju u posebnom poglavlju.

13. TRANSKRIPCIJE, REDIGIRANE SKLADBE I FOLKLORNI ZAPISI

1. Tropirani dvoglasni *Sanctus* III. iz trećeg izdanja *Citharae octochordae*, Glazbena djelatnost Augustina Kažotića, *Sveta Cecilija*, XXXIX. (1969.), br. 3, str. 109.
(Transkripcija)
2. Motet Pavla Matijevića *Reliqui domum meam*, Pavao Matijević, *Sveta Cecilija*, XXXIX. (1969.), br. 1, Glazbeni prilog, str. 1-3.
(Redigirano)
3. Tri ranobarokna madrigala, Dubrovački ranobarokni skladatelj Vicenco Komenen (1590.-1667.), *Rad JAZU*, knjiga 377, *Razred za muzičku umjetnost, knjiga 3*, Zagreb, 1978., str. 335-336.
(Transkripcija - *basso continuo*)
4. Obredna igra *Tractus stellae*, Obredna drama u srednjovjekovnim liturgijsko-glazbenim kodeksima u Hrvatskoj, *Dani hvarskog kazališta*, Split, 1985., str. 255-267.
(Transkripcija i obrada za muški zbor)
5. Četiri antifone obreda posvete crkve, Neumatski fragment dubrovačkog beneventanskog pontifikala, *Rad JAZU*, (Zagreb), 1988., br. 409, *Muzikologija*, knjiga V, str. 248.
(Transkripcija)

⁸¹ Miho DEMOVIĆ: Glazbena djelatnost Augustina Kažotića, *Sveta Cecilija*, XXXIX. (1969.), br. 3, str. 109.

6. Moteti *Salve sancte Pater, Gaudete mortales* i *Pridi Duše Priseti*, Solo skladbe u kantualima Petra Kneževića, *Glazbeni barok u Hrvatskoj - Zbornik radova*, (uredio: Ennio STIPČEVIĆ), Osor, 1989., str. 187-193.
(Transkripcija - basso continuo.)
7. Napjevi večernje Velike srijede i jutarnje Velikog četvrtka, *Časoslov - večernja Velike srijede i služba čitanja Velikog četvrtka*, Zagreb, 1994., str. 3-19.
(Transkripcija zapisa i potpis hrvatskog teksta.)
8. Četiri himničke antifone, Četiri himničke antifone iz Kneževićeva kantuala, *Služba Božja* (Makarska), XXIX. (1989.), str. 53-61.
(Transkripcija i harmonizacija.)
9. Četiri napjeva genealogije po Luki, Osam varijanti napjeva genealogije po Luki iz neumatskih rukopisa od X. do XII. stoljeća iz Hrvatske, *Dubrovnik*, XXXII. (1989.), br. 5-6, str. 86-98.
(Transkripcija)
10. 28 skladbi ranog srednjovjekovnog višeglasja, Rano srednjovjekovno višeglasje u Hrvatskoj, *Bašćinski glasi* (Omiš), III. (1994.), str. 261-358.
(Transkripcija)
11. Osam liturgijskih recitativa i jedna antifona iz Trogira, Glazbeni aspekt beneventanskih trogirskih rukopisa, *Majstor Radovan i njegovo doba - Zbornik radova*, Trogir, 1994., str. 287-305.
(Transkripcija)
12. Lambert Courtoys stariji: Šest duhovnih madrigala i instrumentalna skladba "Petit Jacquet", *Bašćinski glasi*, IV. (1995.), str. 165-238.
(Transkripcija)
13. Još jedna sekvenca mise Augustina Kažotića, *Blaženi Augustin Kažotić*, XXI. (1995.), br. 23, str. 20.
(Transkripcija)
14. 123 sekvence, *Zagrebački sekvencijar*, Zagreb, 1996., str. 1-213.
(Transkripcija)
15. Devet neobjavljenih moteta Krste Odaka, Neobjavljeni moteti Krste Odaka, *Bašćinski glasi*, V. (1996.), str. 221-250.
(Redigirano)
16. 18 antifona, 9 *responzorija*, 2 *introita*, 2 *graduala*, 2 *alleluia versa*, 2 *ofertoriuma* i 2 *communio* antifone za blagdan Svetog Nikole, Napjevi dubrovačkog beneventanskog liturgijskog priručnika blagdana Svetog Nikole iz XI. stoljeća, *Bašćinski glasi*, VI. (1997.), str. 124-125.
(Transkripcija)
17. Četiri napjeva evanđelja iz trogirskog beneventanskog blagdanskog evanđelistara, *Trogirski evanđelistar (Evangelium Traguriense - Trogir evangelary)*, Split, 1997., str. 89-86, 89-91, 119-120.
(Transkripcija)

18. Trogirski napjevi antifona i rezponzorija časoslova blagdana Augustina Kažotića, *Blaženi Augustin Kažotić*, XXX. (1997.), br. 25, str. 11-19.
(Transkripcija)
19. 109 kajkavskih popijevaka iz Citharae octochordae, Jeronim KORNER - Miho DEMOVIĆ: *Kajkavske popijevke Cithare octochorde*, Zagreb, 1998., str. 6-225.
(Transkripcija)
20. Napjevi obredne drame *Kristov svečani ulazak u Jeruzalem*, Obredna drama: svečani ulazak Kristov u Jeruzalem, po starom zagrebačkom obredu, Zbornik radova *Muka kao nepresušno nadahnuće kulture*, Zagreb, 1999., str. 222-225.
(Transkripcija)
21. 38 starih hrvatskih liturgijskih recitativa, *Liturgijski recitativi iz starih hrvatskih liturgijsko-glazbenih kodeksa od X.-XII. stoljeća*, Zagreb, 2000., str. 149-303.
(Transkripcija i tri zapisa)
22. 35 monodijskih napjeva od X. do XII. stoljeća iz starih dubrovačkih koralnih kodeksa, Dubrovački neumatski rukopisi od X.-XII. stoljeća, u: *Zbornik radova Znanstvenog skupa - U povodu tisuću godina uspostave Dubrovačke (nad)biskupije/metropolije (998.-1998.)*, Dubrovnik - Split, 2001., str. 637-667.
(Transkripcija)
23. 9 antifona, 2 himničke tropirane antifone, 1 kantilena: *Stella coeli extirpavit*, iz starih hrvatskih kodeksa i kajkavska popevka *O Marija Bogorodica*, glagoljaški napjev *Ideš li že milostivče* i *Marijo zovem te* J. Čurkovića, Deset stoljeća hrvatske marijanske glazbe, *Kačić*, XXXII.-XXXIII. (2000.-2001.), str. 502-508.
(Transkripcija i redigiranje.)
24. Tri najljepše božićne hrvatske popijevke iz *Citharae octochordae*, *Musica sacra* (Zagreb), 2005., br. 10, str. 8-14.
(Transkripcije)
25. Zapisi glazbenog folkora iz Konavala Sebastijana Frankovića, Glazbeni folk-lor Konavala, u: *Znanstveni skup Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti - Zbornik radova sa Znanstvenog skupa, Cavtat*, od 25. do 27. studenoga 1996. godine, Dubrovnik, 1999., sv. 2, str. 239-240.
(Redigirani folklorni zapis.)
26. Četrdesetšest crkvenih popijevaka iz Dubravke, Glazbeni folklor Konavala, u: *Znanstveni skup Konavle u prošlosti, sadašnjosti i budućnosti - Zbornik radova sa Znanstvenog skupa, Cavtat*, od 25. do 27. studenoga 1996. godine, Dubrovnik, 1999., sv. 2, str. 241-261.
(Folklorni zapisi)

Demović nije objavio sve transkripcije, harmonizacije, obradbe stare glazbe, folklorne zapise, tj. znatan broj njih nalazi se u rukopisu. Niz obrada ili harmonizacija

napravio je prigodno za potrebe pojedinih klapa (koje ih često izvode i ne spominjući Demovićevo ime).

Revitalizaciju stare glazbe čini njezino izvođenje, kao i širenje nosačima zvuka. Demović je kao *regens chori* s Katedralnim muškim zborom izveo brojne skladbe koje je sam transkribirao ili harmonizirao. Revitalizaciji su pridonijeli i drugi ansambli kao *Hortus musicus* iz Talina, koralisti Želimir Puškarić i Marijan Jurišić, zbor *Hosana* iz Gornje Stubice kao i sam Demović.⁸² Madrigale Lamberta Courtoysa starijeg izvodili su ansambli na Muzičkim večerima u Donatu i Osorskim glazbenim večerima, a emitirala ih je Hrvatska radio-televizija. Zaslugom Miha Demovića oživjele su brojne stare zaboravljene skladbe.

SUMMARY

At the end of these introductory remarks it is essential to point at a serious of supplements and thematic units that didn't exist in the previous article. The evaluation of Demović's entire scientific and musical opus can not fit into the framework of this review and can be expected to be more elaborated from an interdisciplinary scientific meeting, while this humble review of Demović's opus will be a contribution to that evaluation when the time comes. I may assume that Demović's opus, his new scientific insights and their interpretation will be a subject for further researches and analyses, in final examination and research papers as well as in doctoral dissertations.

Demović's opus is vast, deep in terms of time, it goes from the 10th century to present time. His researches were supported by documentary evidence in archives, remarks, explanations, card indexes, transcriptions which altogether confirmed a professional, scientific approach and attitude towards discovered documents and sources, their scientific interpretation and analytical approach in the evaluation of musicians, their opus and music in a wider sense. He succeeded in penetrating the numerous details and phenomena of Croatian musical culture and heritage in a musicological, sociological and cultural way.

With his entire work Demović proved himself as an excellent musicologist and musical historian.

---

⁸² Himnodijaska glazba u Hrvatskoj od 10. do 12. stoljeća - Monodic Music in Croatia from 10th to 12th Century, *Gramofonska ploča LSY 66165 - Jugoton*, (transkripcije i uvodni tekst Miho Demović), Zagreb, 1981. - *CDR Trogirski evanđelistar, C 1997.*, *Cithara octochorda, Compact Disc, SNC 1003*; *Kazete Veliki tjedan iz zagrebačke katedrale, Jugoton UCAY 565*; *Moteti i korali 1997.*